המכון להגירה
ושילוב חברתי

המכון להגירה ושילוב חברתי, משרד החינוך וקהילת הגירה ודמוגרפיה של האגודה הסוציולוגית הישראלית

יום עיון בנושא:

עלייה, מצוינות ונשירה סמויה במערכת החינוך הישראלית

הצגת מחקרים חדשים ונתונים עדכניים בנושא עלייה וחינוך

המרכז האקדמי רופין

12.07.2023

משרד החינוך

המרכז האקדמי רופין להגיע למצוינות

המכון להגירה ושילוב חברתי

האגודה הסוציולוגית הישראלית
رابطة علم الاجتماع الإسرائيلية
Israeli Sociological Society

קהילת הגירה ודמוגרפיה

יום עיון בנושא:

עלייה, מצוינות ונשירה סמויה במערכת החינוך הישראלית

9:00 – 9:30	**רישום והתכנסות**
9:30 – 9:40	**דברי פתיחה**
	ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין, ראש המכון להגירה ושילוב חברתי, המרכז האקדמי רופין
	ד"ר אודט סלע, המדענית הראשית של משרד החינוך
9:40 – 12:00	**מושב ראשון: "עלייה ונשירה סמויה"**
9:40 – 10:10	**"נוכחים-נפקדים":** שיעורי הנשירה הסמויה מלימודים בתיכון - השוואה בין חמש קבוצות עולים לילידי ישראל. **ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין, ד"ר כרמל בלנק וד"ר ריטה סבר**
10:10 – 10:30	**קולות מהשטח**
מר דוד ווקי	מנהל התכנית לדוברי צרפתית בכפר הנוער ימין אורד
מר שמואל ברוך	מדריך בכפר הנוער ימין אורד
10:30 – 10:45	**הפסקה**
10:45 – 12:00	**פאנל מומחים בהנחיית ד"ר כרמל בלנק, חוקרת בכירה במכון להגירה ושילוב חברתי**
גב' סיון גולדשטיין-הבר	סמנכ"לית וראש חטיבת רשויות, ארגונים וקהילה, משרד העלייה והקליטה
גב' קרין ברדה	מדריכה ארצית באגף לקליטת תלמידים עולים בשרד החינוך
ד"ר צח סלור	חבר צוות מוביל במטה אגף א' לחינוך ילדים ונוער בסיכון, אמון על הטמעת מדיניות ושותפויות, משרד החינוך. ראש המסלול לנוער במצבי סיכון, הקריה האקדמית אונו
ד"ר ריטה סבר	האוניברסיטה העברית
מר יובל וורגן	ראש צוות בכיר בתחום חינוך, מרכז המחקר והמידע (ממ"מ), הכנסת
	דיון פתוח לשאלות המשתתפים

12:00 – 12:30	**הפסקת צהריים**
12:30 – 14:50	**מושב שני: "עלייה ומצוינות"**
12:30 – 13:00	**"חונכתי להשתלב, אך לא להצטיין":** השוואה בין שיעורי הלמידה במסלולים יוקרתיים בתיכון בין חמש קבוצות עולים לילידי ישראל **ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין ד"ר רוית תלמי-כהן**
	פאנל מומחים בהנחיית ד"ר רוית תלמי-כהן, חוקרת בכירה במכון להגירה ושילוב חברתי:
13:00 – 13:45	**חלק ראשון: שיח מומחים בנושא מערכת החינוך**
גב' טלל דולב	ראש אגף בכיר יישום תכניות חברתיות, משרד ראש הממשלה
גב' חנה הקסטר	ממונה פיתוח פדגוגי וארגון הלימודים, אגף א' חינוך על יסודי, משרד החינוך
מר מנחם נדלר	מנהל האגף למחוננים ומצטיינים, המינהל הפדגוגי, משרד החינוך
13:45 – 14:00	**הפסקה**
14:00 – 14:50	**חלק שני: שיח מומחים בנושא שוק העבודה**
מר טקלה מקונן	מנכ"ל עמותת טק-קריירה
גב' רביטל דואק	מנהלת RI3, מרכז מחקר יישומי למיומנויות וחינוך ל-STEM
גב' נחמה אפרתי	מנהלת מחלקת קליטה, עיריית רעננה
	דיון פתוח לשאלות המשתתפים לשני המושבים
14:50 – 15:00	**דברי סיכום**

"חוננתי להשתלב, אך לא להצטיין":

השוואה בין שיעורי הלמידה במסלולים יוקרתיים בתיכון בין חמש קבוצות עולים לילידי ישראל

ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין
ד"ר רוית תלמי-כהן

"תמיד אמרו לי להשתלב,
אבל אף פעם לא אמרו לי להצטיין"

(ציטוט מדבריו של מ' מהנדס בכיר בחברת הייטק במסגרת ראיון עומק שנערך עמו לצורך מחקר (תלמי-כהן וצ'אצ'אשווילי-בולוטין, 2023)

האם צריך לעודד מצוינות במערכת החינוך *במיוחד* בקרב תלמידים-עולים?

הגירה, חינוך וניעות חברתית-כלכלית

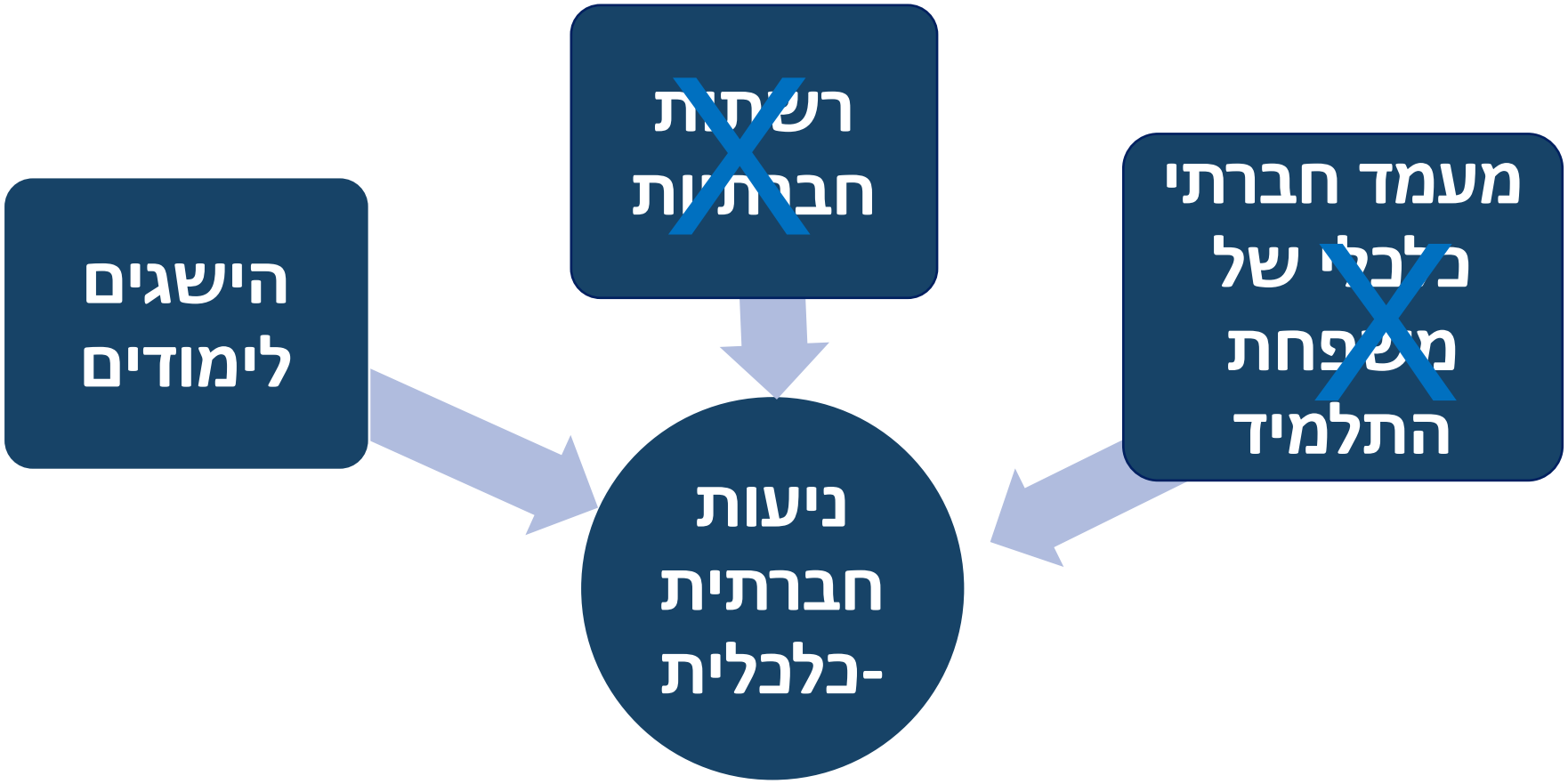

הגירה, חינוך וניעות חברתית-כלכלית

- ✓הצלחה לימודית של העולים במסלולים השונים במערכת החינוך מהווה גורם משמעותי להצלחתם הכלכלית בעתיד.

עלייה ומצוינות

תובנות מרכזיות
(מתוך הספרות המחקרית)

- ✓ניצול ההזדמנות השנייה בחינוך, כגון השלמת בגרויות ושיפור הציונים, מנוצלת בעיקר על ידי הקבוצות השייכות למעמד הגבוה.

עלייה ומצוינות

השלכות של תעודת בגרות איכותית על סיכויי למידה ותעסוקה:

- ✓ **מעטים מהצעירים שאינם בעלי תעודת בגרות איכותית,** המשתייכים לקבוצות המוחלשות, מצליחים בשוק התעסוקה היוקרתי.
- ✓ **למידה במסלולים יוקרתיים במערכת חינוך** היא חשובה **במיוחד** עבור קבוצות עולים או בני עולים, בהיותם חשופים פחות, או כלל לא, לרשתות חברתיות הרלוונטיות בשוק התעסוקה היוקרתי.
- ✓ **ללא תעודת בגרות איכותית מרבית** הצעירים צפויים להיות מועסקים בעבודות צווארון כחול, המאופיינות ביוקרה פחותה ובפוטנציאל השתכרות נמוך.

נתונים

- ✓המחקר התבסס על נתונים מנהליים של משרד החינוך הכוללים את נתוני כלל התלמידים במגזר היהודי שלמדו **בשכבה י''ב** במערכת החינוך בישראל **בשנים 2016–2019,** בשני **סוגי הפיקוח: הממלכתי והממלכתי-דתי** *(N = 214,769).*

הגדרת קבוצות מוצא

- ✓ **5 קבוצות עולים ילידי:** צרפת, ארצות צפון אמריקה, ארצות דרום אמריקה, מדינות פוסט-סובייטיות ואתיופיה.
- ✓ **ילידי ישראל:** תלמידים ותלמידות ילידי ישראל ששני הוריהם.ן ילידי ישראל אף הם.

ממצאים

שיעורי למידה בקרב תלמידי י''ב לפי קבוצות מוצא וסוג הפיקוח*

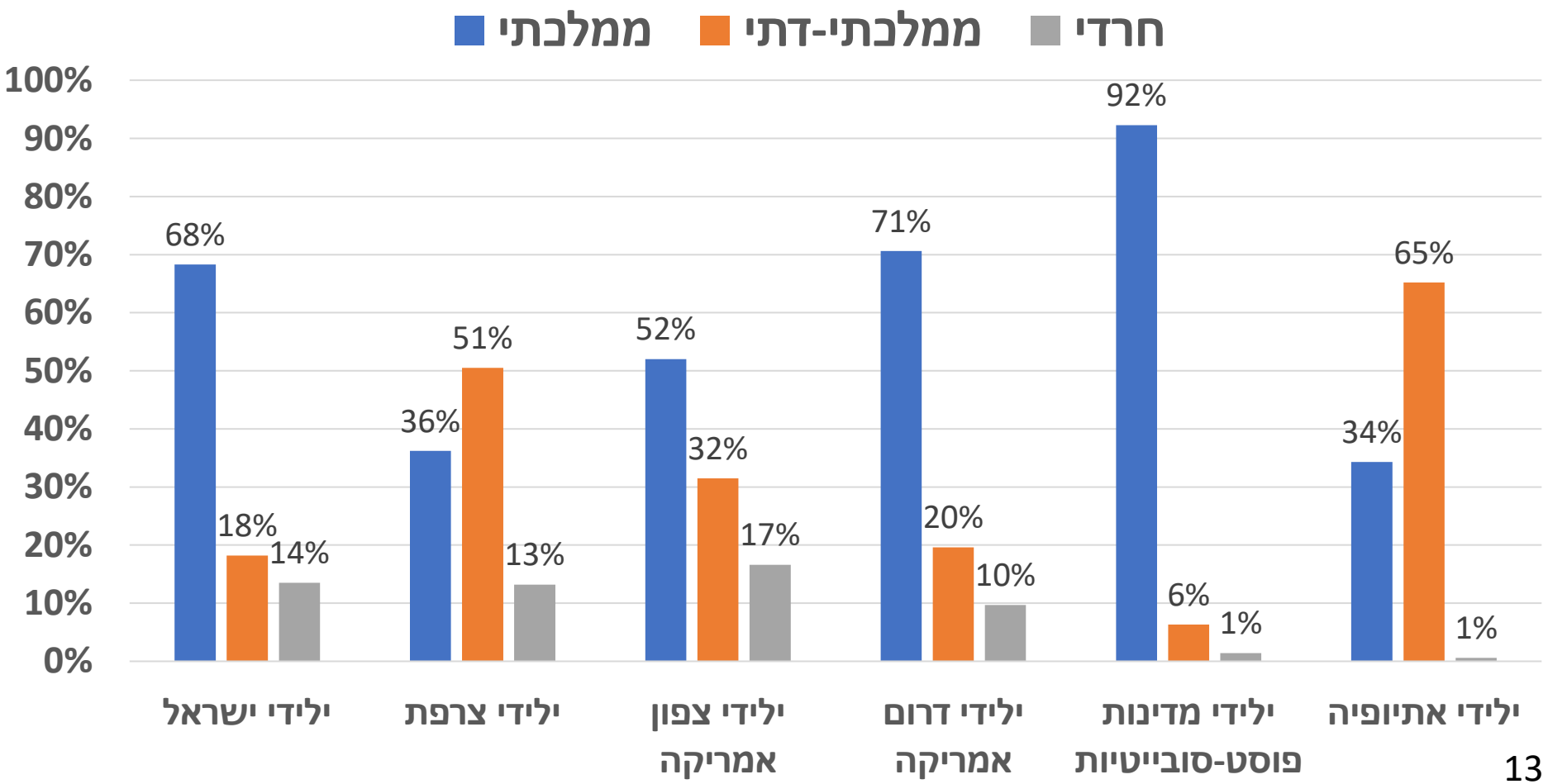

תיאור המדגם
תלמידי י"ב (2016-2019) בממלכתי וממלכתי-דתי

	אתיופיה	צרפת	פוסט-סובייטיות	דרום אמריקה	צפון אמריקה	ילידי ישראל
N	4,969 (כ-2.3%)	2,330 (כ-1.1%)	8,336 (כ-3.9%)	1,205 (כ-0.6%)	4,354 (כ-1.1%)	193,575 (כ-90%)
השכלת אם	6.31	13.81	13.03	13.98	15.63	13.97
ותק במערכת החינוך	9.47	7.91	10.25	10.14	10.25	13.00
שיעור לומדים בממ"ד	66	58	6	22	38	21
מדד טיפוח בית-ספרי	6.48	5.27	5.85	5.07	3.68	4.18

מדוע חשוב להציג הישגים לימודיים במקצועות מתמטיקה, פיזיקה ואנגלית ברמה מוגברת?

מקצועות אלו ברמה מוגברת מעניקים **"כרטיס כניסה":**

- ✓לתפקידים משמעותיים בצבא
- ✓ללימודים גבוהים בתחומים מבוקשים במוסדות להשכלה גבוהה
- ✓לתפקידים יוקרתיים

שיעורי למידה במתמטיקה, בפיזיקה ובאנגלית ברמת 5 יח"ל לפי קבוצות מוצא

(N – מספר התלמידים בי"ב, 2016-2019)

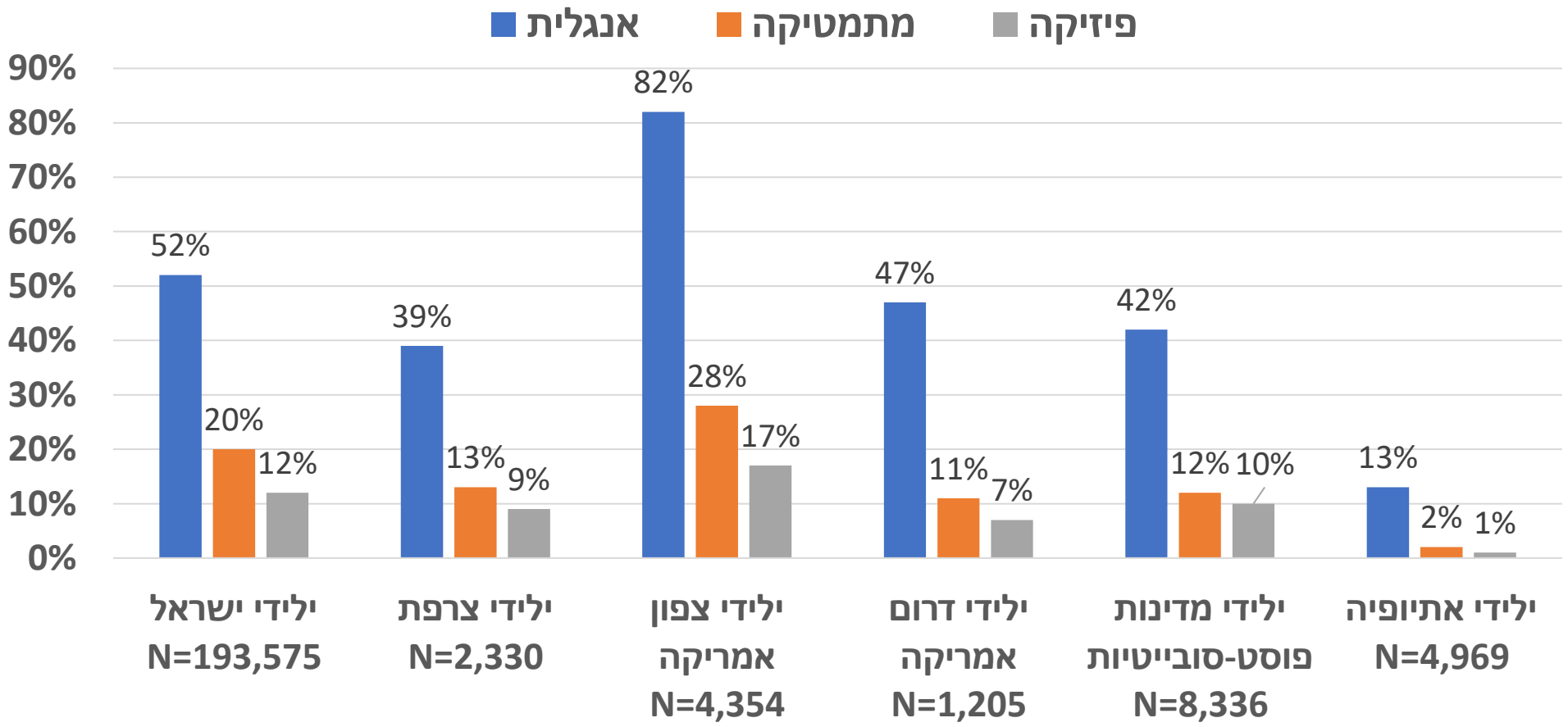

שיעורי למידה במתמטיקה בפיזיקה ברמת 5 יח"ל לפי קבוצות מוצא

(N – מספר התלמידים בי"ב, 2016-2019)

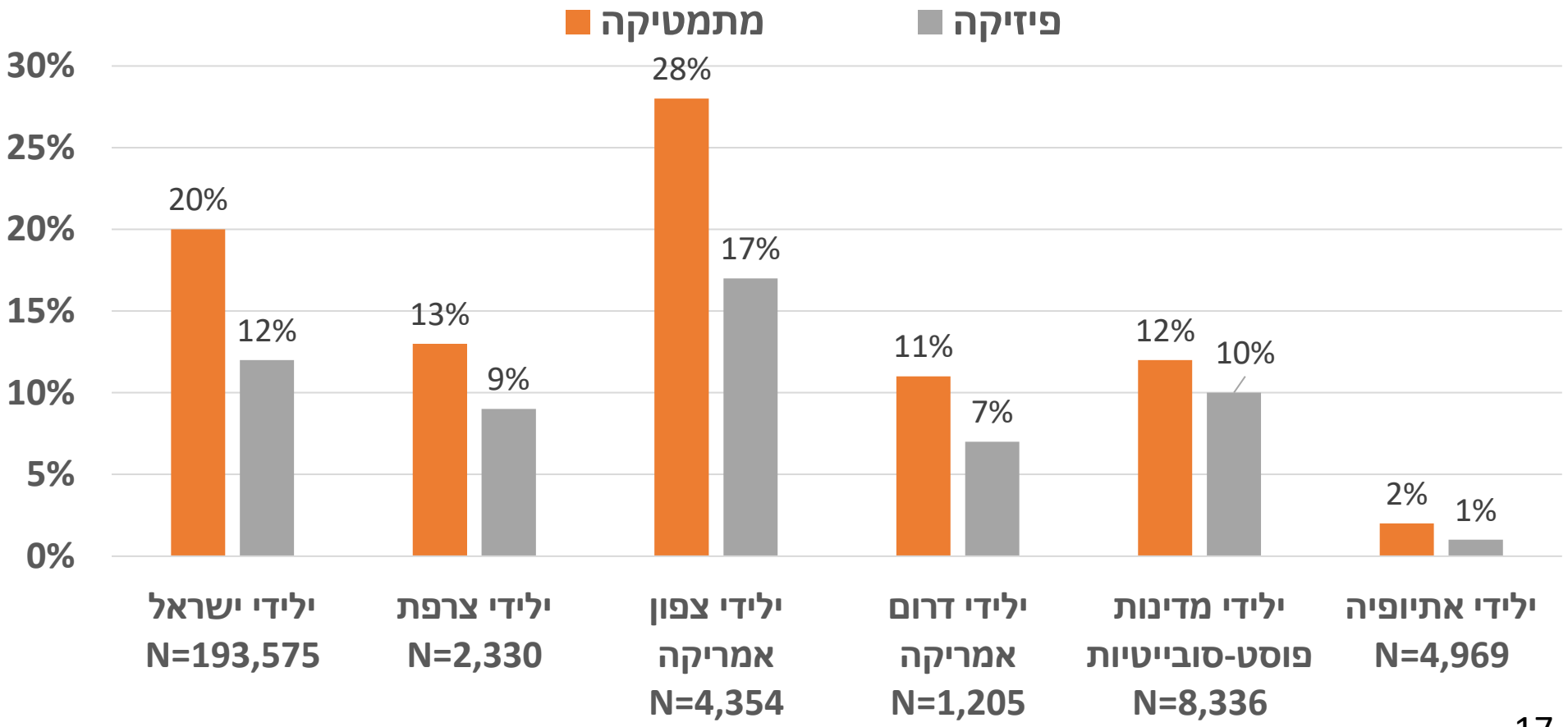

שיעור בעלי ציוני 90 ומעלה

במתמטיקה, בפיזיקה ובאנגלית ברמת 5 יח''ל בקרב הלומדים

5 יח''ל לפי קבוצות מוצא (N – מספר הלומדים 5 יח''ל 2016-2019)

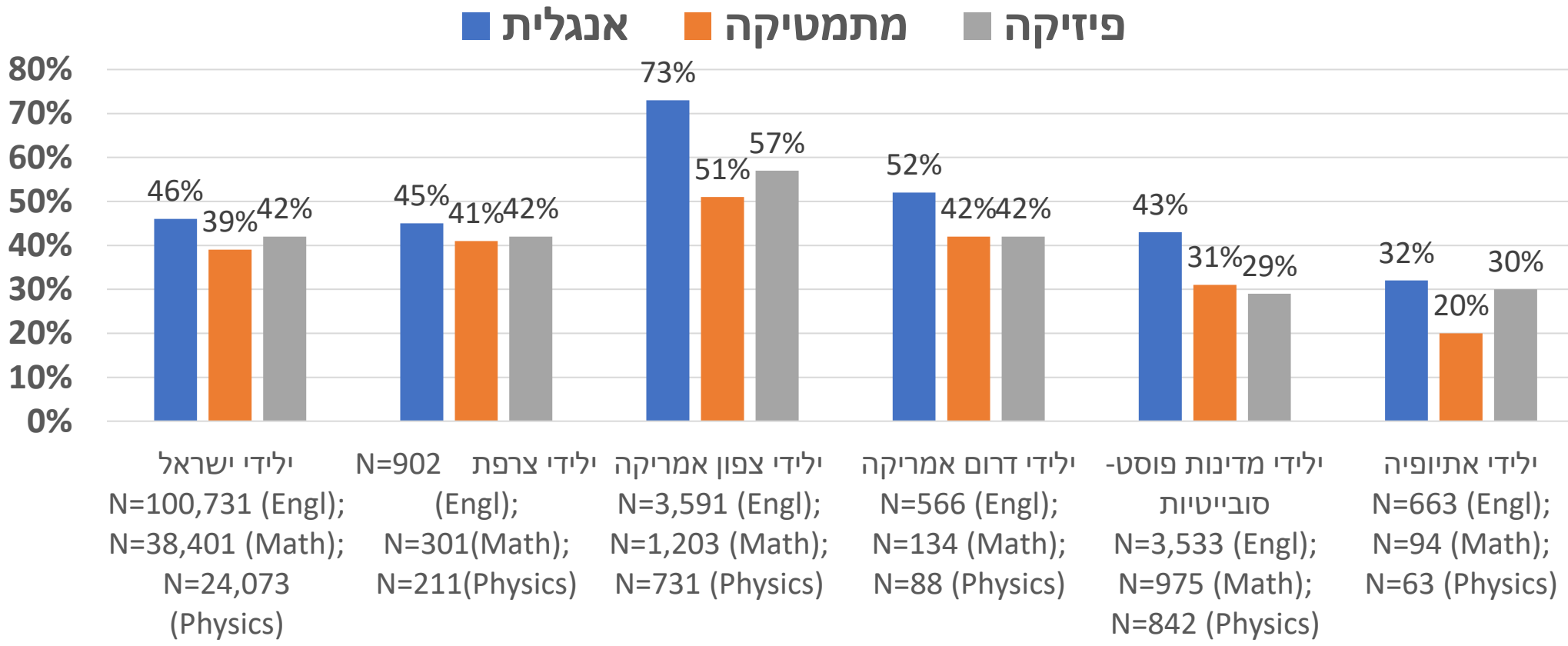

שיעור בעלי ציוני 90 ומעלה

במתמטיקה, בפיזיקה ובאנגלית ברמת 5 יח''ל בקרב הלומדים

5 יח''ל לפי קבוצות מוצא (N - מספר הלומדים 5 יח''ל, 2016-2019)

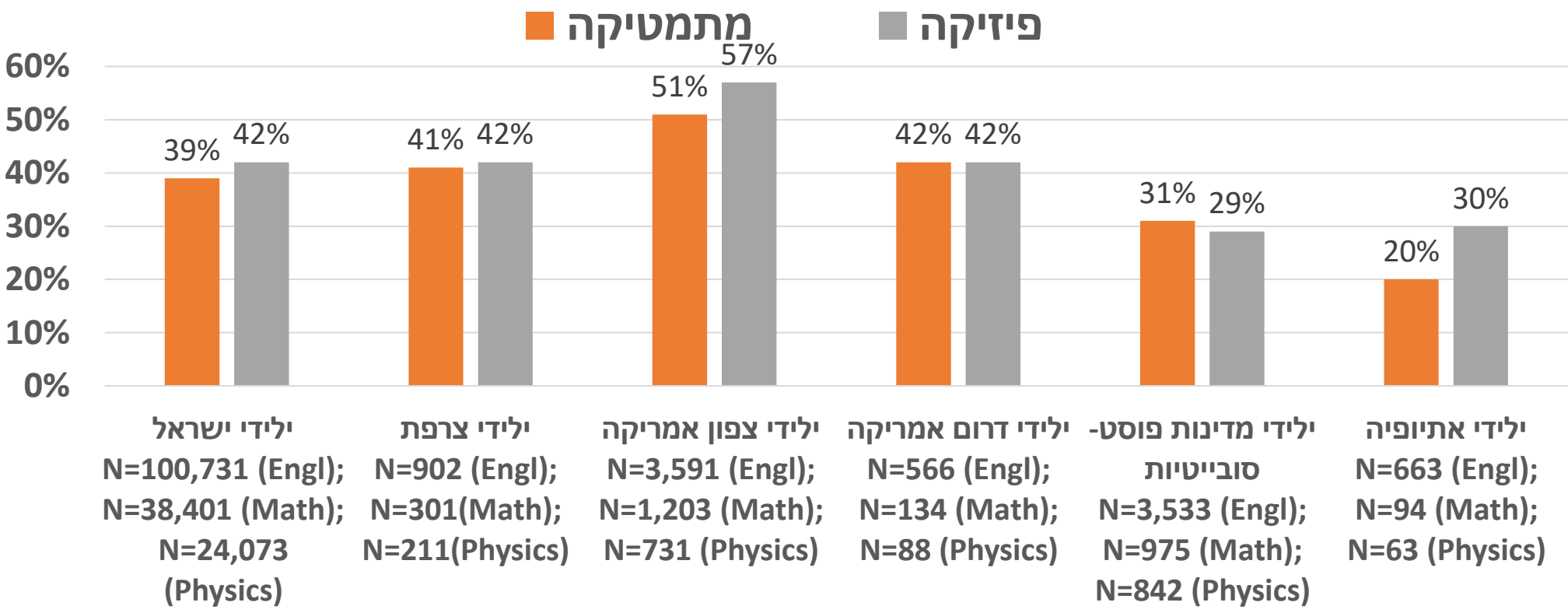

התאמות הניתנות לתלמידים עולים
(מתוך אתר משרד החינוך)

3.4 **תוספת ניקוד**

3.4.1 **תוספת ניקוד לציון השנתי על ידי בית הספר**

לכלל התלמידים העולים הנבחנים בשאלוני בגרות רגילים, חיצוניים, בכתב בשפה העברית בכל המקצועות, כולל מתמטיקה ומקצועות מדעיים (לא כולל: שאלוני עולה חדש, דו-לשוניים, שאלונים בעל-פה וכן באנגלית) תינתן **תוספת נקודות לציון השנתי** על-ידי בית הספר בשנת ההיבחנות בבחינת הבגרות (עם הגשת הציון למשרד) כמפורט להלן, בתנאי שבמהלך ההערכה לקראת בחינת הבגרות התלמיד למד ונבחן בבחינות בשאלון הרגיל:

א. ברמה א' תינתן תוספת של 10 נקודות.

ב. ברמות ב' ו-ג' תינתן תוספת של 15 נקודות.

3.4.2 **תוספת ניקוד לציון בבחינת הבגרות על ידי אגף הבחינות**

לתלמידים העולים הנבחנים בשאלוני בגרות רגילים, חיצוניים, בכתב, בשפה העברית בכל המקצועות, כולל מתמטיקה ומקצועות מדעיים (לא כולל שאלוני עולה חדש, דו-לשוניים, שאלונים בעל-פה וכן באנגלית) **תינתן תוספת נקודות אוטומטית על ידי המשרד לציון בחינת הבגרות, כמפורט להלן:**

א. **ברמה א'** תינתן תוספת של 10 נקודות לציון.

ב. **ברמות ב' ו-ג'** תינתן תוספת של 15 נקודות לציון.

3.4.3 **תוספת ניקוד בבחינת הבגרות החיצונית באנגלית**

בבחינת הבגרות החיצונית באנגלית בכתב, בכל הרמות (א', ב' ו-ג') **תינתן על ידי המשרד תוספת של 10 נקודות לציון הסופי המשוקלל על ידי המשרד**, למעט לתלמידים שהגיעו מארצות שבהן השפה הרשמית במדינה היא אנגלית. התוספת תינתן רק לציון המשוקלל, וזאת בשונה מהנאמר בסעיפים 3.4.1 ו- 3.4.2.

תוספות הניקוד אינן חלות בהערכה חלופית, בהערכה פנימית ובחלק של שלושים האחוזים (ראו בסעיף 5 להלן).

מדוע חשוב להציג הישגים לימודיים בעברית ובאזרחות?

שיעור בעלי ציוני 90 ומעלה
בעברית* ובאזרחות* בקרב שנגשו למקצועות אלו
(N - מספר הניגשים, 2016-2019)

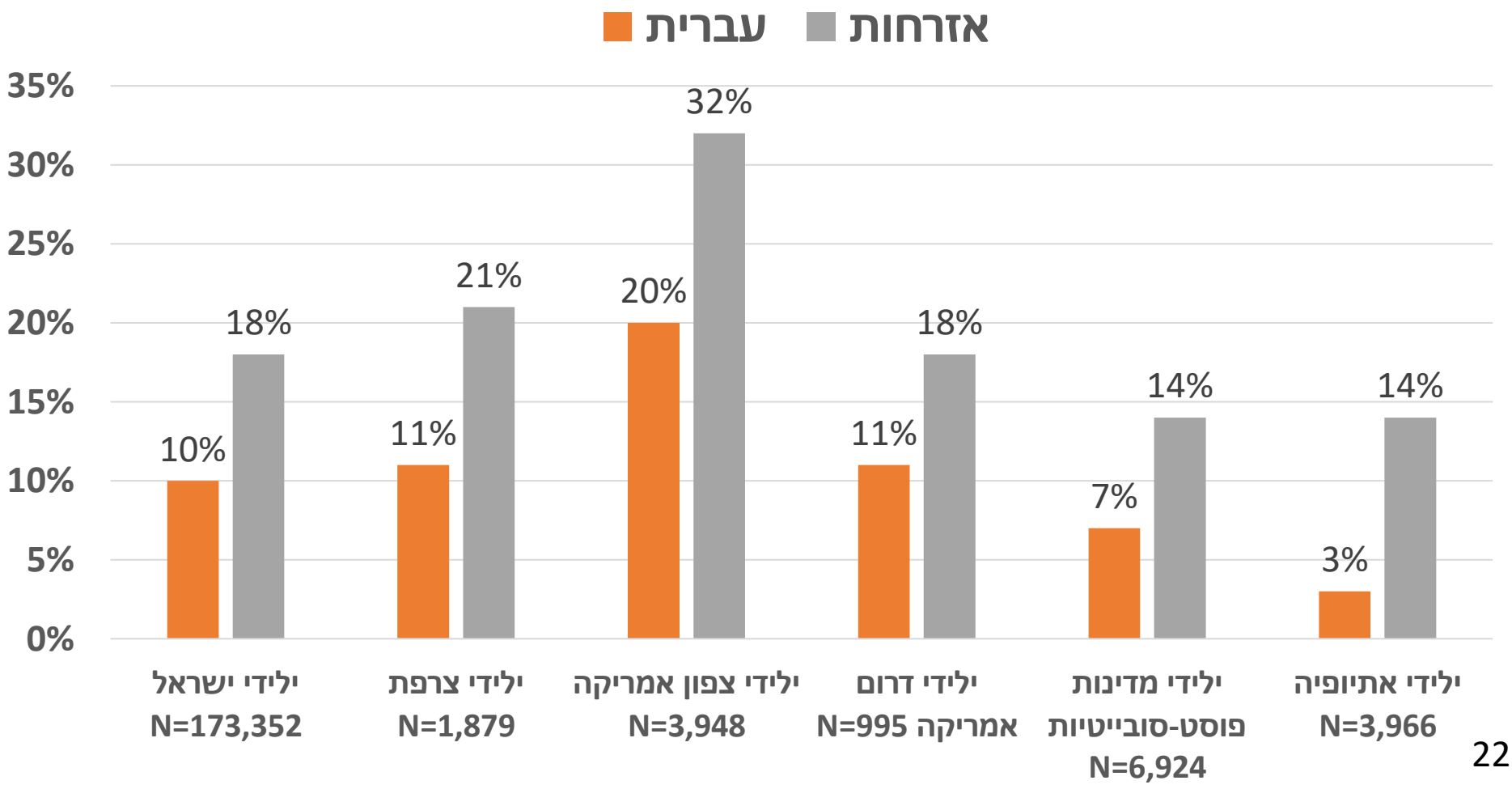

סיכום ממצאי רגרסיה
רבת רמות ומשתנים

ניתוח רב משתני - מסלול 5 יח"ל במתמטיקה

- ✓**עולים מאתיופיה** – רמת ההשכלה הפורמלית של הורי התלמידים מנבאת **במלואה** את הבדלי ההישגים בין תלמידים עולים מאתיופיה לתלמידים ילידי ישראל שהוריהם נולדו בישראל.
- ✓**משמעות הממצא היא כי מערכת החינוך הישראלית אינה מצליחה למתן את ההשלכות שיש לרמת ההשכלה הממוצעת הנמוכה של ההורים על סיכויי ההצטיינות.**

ניתוח רב משתני - מסלול 5 יח"ל במתמטיקה

- ✓**עולים ממדינות פוסט-סובייטיות** – רמת השכלת הורי התלמידים ואפיוני בתי הספר (מדד הטיפוח) מנבאים **במלואם** את הפערים בין תלמידים עולים ממדינות פוסט-סובייטיות לבין תלמידים ילידי ישראל ששני הוריהם נולדו בישראל.
- ✓**עולים מצרפת ועולים מדרום אמריקה** – רמת השכלת הורי התלמידים ואפיוני בתי הספר (מדד הטיפוח וסוג בית הספר) מנבאים **חלקית** את הפערים בין קבוצות עולים לתלמידים ילידי ישראל ששני הוריהם נולדו בישראל.
- ✓**עולים מצפון אמריקה** - פיקוח על מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ואפיוני בית הספר, **מבטלים** את היתרון של קבוצה זו על ילידי ישראל ששני הוריהם נולדו בישראל.

ניתוח רב משתני:
הצטיינות בקרב תלמידי 5 יח"ל במתמטיקה

- ✓**עולים מאתיופיה** – הפערים בין תלמידים עולים לילידי ישראל מנבאים **במלואם** על ידי הבדלים ברמת השכלת ההורים.

משמעות הממצא היא כי מערכת החינוך הישראלית אינה מצליחה למתן את ההשלכות שיש לרמת ההשכלה הנמוכה של ההורים על סיכוי ההצטיינות.

- ✓**עולים ממדינות פוסט-סובייטיות** – הפערים מוסברים **במלואם** על ידי הבדלים ברמת השכלת ההורים ואפיוני בית הספר (מדד הטיפוח).

ניתוח רב משתני:
הצטיינות בקרב תלמידי 5 יח"ל במתמטיקה

- ✓**עולים מצרפת ועולים מדרום אמריקה** – **לא נמצאו** ההבדלים מובהקים בין שתי קבוצות העולים לילידי ישראל.
- ✓**עולים מצפון אמריקה** - פיקוח על מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ואפיוני בית הספר, צמצמו **(אך לא ביטלו)** את יתרונם למול ילידי ישראל.

תובנות מרכזיות

- ✓הדרך הראשית לניעות כלכלית-חברתית היא למידה במסלולים יוקרתיים במערכת החינוך, בפרט עבור תלמידים-עולים שחלקם גדלים במשפחות ממעמד חברתי-כלכלי בינוני או נמוך.

כפי שעולה מממצאי המחקר, ערוץ זה עדיין חסום בפני חלק גדול מהתלמידים-העולים.

עלייה ומצוינות

תובנות מרכזיות (המשך)

✓כדי **לצמצם את אי-השוויון בחינוך** בחברה הישראלית יש לשים דגש **גם** על

תוכניות מצוינות בקרב קבוצות עולים בעלי הישגים

בינוניים ומעלה, ולא רק להתמקד במענה לתלמידים עולים שהישגיהם הלימודיים נמוכים.

✓על קובעי המדיניות ועל הפועלים בשדה החינוך, **לחזק את המצוינות בקרב**

תלמידים עולים ככלל, ובקרב תלמידים עולים המצויים בפריפריה החברתית בפרט.

תודה

ד''ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין
ד''ר רוית תלמי-כהן

צרו קשר איתנו

למידע ופרטים נוספים:
ד''ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין
ראש המכון להגירה ושילוב חברתי
svetach@ruppin.ac.il | 053-4867409